

Cura

Kristendemokratisk ide & debat

Nr. 6 - Juni 2003

- Side 3: Om Cura
v. redaktionen
- Side 4: En domsmand filosoferer
v. Børge Klit Johansen
- Side 7: Hvad er straf?
v. Jan D. Olesen
- Side 11: "Loven skal være retfærdig"
- om naturret og nyere dansk retspraksis
v. Jan Nilsson
- Side 17: Om retssikkerhed i strafferetsplejen
v. Jacob Heilskov Nielsen
- Side 20: Frihedskampens bagscene
- om Václav Havel
v. Bruno Langdahl
- Side 29: Hvis du vil vide mere

Cura

Cura udkommer som et gratis webmagasin (webzine) i PDF-format. Ønsker man at modtage bladet kan man oprette abonnement og downloade bladet på www.cura.kfu.dk.

- **Udgives af**

Kristeligt Folkepartis Ungdom
- Danmark Unge Kristendemokrater

- **Redaktion**

Jesper Møberg-Poulsen
Jakob Norgaard Mortensen
Michael Hedelund
Jan Nilsson
Jonas Norgaard Mortensen (ansh.)

- **DTP & grafik**

Værdidrengene (www.amy.dk/vaerdi)

- **ISSN**

Udskriftsudgave: 1602-1460
Onlineudgave: 1602-2238

- **Ekspedition & evt. henvendelse**

Kristeligt Folkepartis Ungdom
Att.: *Cura*
Allégade 24B
2000 Frederiksberg
Tlf. 3327 7800
E-mail: kfu@kfu.dk
www.cura.kfu.dk

- **Udkommer**

Næste gang: september 2003.

- **Rettigheder**

Artikler i *Cura* må gerne citeres, når blot det sker indenfor citatreglerne, og når det sker med tydelig angivelse af *Cura* som kilde. Erhvervsmæssig affotografering og brug af *Cura's* tekst, billeder og andre illustrationer er ikke tilladt.

Om Cura

Velkommen

Velkommen til en ny udgave af *Cura*. Temaet for dette nummer er retspolitik.

Emnet er aktuelt. Der diskuteres rockerlov og retssikkerhed i forbindelse med terrorbekæmpelse, og diskussionen om hårdere straffe er et næsten permanent tema i dansk politik. Men hvad er de kristendemokratiske svar på de mange spørgsmål, som stilles. Det forsøger dette nummer af *Cura* at give nogle bud på.

I første artikel skriver Børge Klit Johansen om sine erfaringer som lægdommer og gør sig overvejelser over retssikkerheden i Danmark, og hvad straffen gør godt for.

I næste artikel præsenterer Jan D. Olesen i en mere tematisk artikel forskellige syn på straf, strafudmåling og straffens begrundelse sat op over for nogle kristendemokratiske idealer.

Herefter følger en artikel af Jan Nilsson om “naturret” som et kristendemokratisk hovedbegreb belyst ud fra eksempler fra nye dansk retspraksis og retsforståelse.

Herefter følger Jacob Heilskov Niensens artikel “Om retssikkerhed i strafferetsplejen”. Artiklen gennemgår forskellige principper inden for strafferetten, der skal sikre den enkeltes retssikkerhed.

Det hele skal alligevel ikke handle om retspolitik. Derfor følger til sidst Bruno Langdahls portræt af Tjekkiets netop afgåede præsident, Václav Havel, hans liv, ideer og forfatterskab.

Med magasinet *Cura* ønsker vi at skabe et rum for videreudviklingen af og debatten om den kristendemokratiske ideologi og denne betydning, både internationalt og ikke mindst i en dansk sammenhæng.

God læselyst.

En domsmand filosoferer

AF Borge Klit Johansen

Fra retslokalet

Hans blik flakker lidt rundt i lokalet. Han sidder uroligt på stolen. Fingrene fumler hvileløst ved bordkanten for så at vandre op langs skjortens knapper, rundt i flippen for at slutte med at krølle højre øre sammen til en uformelig klump. “Vi skal lige have dit navn og din fødselsdato,” siger retsformanden med et anstrøg af venlighed i stemmen. “Du behøver ikke at udtale dig her i retten, men jeg vil gerne spørge, om du er villig til det.” Det er han.

Anklageren læser anklageskriftet op. Tiltalte ryster opgivende på hovedet ind imellem. Så fortsætter anklageren med at udspørge den tiltalte, alt imens retsformanden gør sine notater på det gule konceptpapir.

Ritualet er genkendeligt fra de 30-40 straffesager, jeg tidligere har medvirket ved som lægdommer. Som domsmand har jeg “på ære og samvittighed lovet opmærksomt at ville følge forhandlingerne i retten og dømme således, som jeg finder ret og sandt at være efter loven og sagens bevisligheder.” Jeg noterer nogle detaljer, som jeg mener, taler for eller imod den anklagedes skyld. Vi må ikke lægge vægt på noget som helst andet end det, der er sagt i retten, når vi skal afsige vores kendelse.

Vi er færdig med den indledende del af proceduren lidt før end beregnet, og da vidnerne er tilsagt til at møde forskudt for ikke at spille deres tid, tager vi en lille pause over en kop kaffe på retsformandens kontor. Vi er enige om, at det bliver en lang dag.

De første vidner har ikke direkte set den tiltalte gøre noget. Men de forklarer, at de har været til stede, og at de har set, at den tiltalte også var der. Så er der lidt mere kød på de næste vidner. Manden var angiveligt blevet truet af den sigtede. “Jeg nakker dig!” havde det lydt under en mindre uoverensstemmelse mellem de to. Det er en alvorlig trussel – hvis man tager den for pålydende. “Han stod lige der, hvor jeg skulle stå,” forklarede tiltalte. Det hele var foregået på J-dag (den dag julebryggen blev “frigivet”). Nogle af vidnerne var garanteret ikke 18 år, men de havde alle sammen drukket julebryg på bodegaen.

Nogle timer senere har vi hørt en række vidner, der har fortalt “nøjagtigt, hvad de har oplevet.” Alt andet er uinteressant i den sammenhæng. Så hører vi noget om tiltaltes personlige forhold. Vi trækker os tilbage på kontoret for at votere. “Det er nu lidt tyndt,” siger jeg, og de andre giver mig ret. Men alligevel er det svært at komme uden om vidneforklaringerne. To af dem har set, at tiltalte har slået ud efter hovedet på den krænkede og nok strejft ham. Det er svært at komme uden om at erklære ham skyldig efter anklageskriftet. Men skyld er en ting, straf noget andet. Straf har flere formål. Det skal virke afskrækkende, så

andre ikke begår den samme forseelse. Det skal opfylde et samfundsbehov for “retfærdighedsfølelse”. Og så skal det gerne virke opdragende på forbryderen, så han kommer ud som en god og nyttig samfundsborger.

Strafframmen går op til 12 måneder i det konkrete tilfælde. Man hvad godt kan der komme ud af at sætte en dreng på 18 år i dårligt selskab i et fængsel i 6-8 måneder? Han burde egentlig have samfundstjeneste, men det er udelukket, da han har nægtet sig skyldig og derfor ikke har den krævede attest fra kriminalforsorgen.

Vi bliver også enige om straffen og går tilbage i retssalen, hvor konklusionerne læses op. “Ja,” siger retsformanden., “vi er enige om, at du er skyldig i alle forhold undtaget forhold fire. Og straffen har vi sat til 30 dages fængsel, som vi har gjort betinget med en prøvetid på to år.”

Tiltalte og forsvareren konfererer et kort øjeblik, og dommen accepteres.

Jeg cykler mod kontoret og tænker, at det havde landbetjenten klaret uden rettens indblanding i min ungdom! Der er mange “bagatel-sager”, men ofte med et offer, der er dybt krænket af situationen, og derfor skal vi hellere have to sager for meget end en sag for lidt.

Retssikkerhed

Men det er ikke nogen selvfølge, at domstolene fungerer retfærdigt og tilfredsstillende for alle parter. Regeringen lægger pres på domstolene. Voldssager skal afgøres hurtigt! Voldsmænd skal helst sidde buret inde før han har begået sin forbrydelse. Selvfølgelig er det vigtigt, at man får sin dom hurtigt. Det fremmer retsfølelsen – også hos overtræderen. Alligevel har jeg været med til at sinke en sag, hvor anklager og forsvarer var enige om, at der ikke var nogen grund til at høre et udeblevet vidne. Det var jo “nok” i forvejen. Men jeg insisterede på at høre det eneste vidne, der måske kunne tale til fordel for den tiltalte.

Der er enkelte sager, hvor vidnerne beskriver begivenhederne omkring gerningstidspunktet så levende, så det er som at være der selv. Andre gange er det hele ret usammenhængende.

Ideelt bygger retten på objektivitet, men på grund af virkelighedens mange gråtoner er der en vis del skøn og fornemmelse med i billedet. Muligheden for at idømme en betinget straf er uden tvivl en kattelerm for retten i mange situationer. Hvis der er “rimelig tvivl”, skal der ske frifindelse, men hvad med den “urimelige tvivl”? Den velformulerede vidneforklaring versus den mere usammenhængende ditto. Hvad er mest troværdigt?

Hårdere straffe?

Fra den politiske højrefløj fremsættes der med mellemrum forslag om strengere straffe. Jeg kan imidlertid godt forestille mig situationer, hvor jeg ville have

argumenteret for frifindelse, men har været med til at idømme mildere fængselsdomme. Der er en vis sammenhæng mellem straf og krav til beviserne.

Som lægdommer kan man ikke undgå at spørge sig selv, om straf i det hele taget virker. Hvad godt kommer der ud af at spærre et menneske inde i et fængsel? Der er undersøgelser, der viser, at det virker – men der er flere undersøgelser der viser, at fængslerne ikke virker forbedrende på de indsatte. Jeg ved godt, at der er mange forskellige forhold og omstændigheder, der spiller ind, men alligevel synes jeg, at det er skræmmende, at man i USA har ti gange så mange fængslede som i Danmark. Vi har ca. 3.000 pladser i fængsler og arresthuse. Hvis vi havde amerikanske forhold, skulle vi have mindst 30.000 pladser. Får man et tryggere samfund ud af det? Jeg tror det ikke. Men hvordan undgår vi det? Jeg ser en vis sammenhæng mellem politisering af domstolene og straffens længde. I USA er anklagere og dommere “folkevalgte” ligesom politikerne, og derfor skal de vise “resultater”. I Danmark ser vi en højredrejning af retspolitikken, og der er nu så lange ventelister til fængslerne, at der er lige så mange på venteliste, som der er indsat! Straffeloven er et favorit-område for politikere, der savner visioner, og som har brug for at markere sig for at blive genvalgt. Derfor er vi på en kurs med stadig strengere straffe – på papiret, men ikke i virkeligheden. Dommerne lader sig ikke diktere af politikerne, og derfor søger politikerne efter metoder til at tage del i domstolens magt. Minimumsstraffe er politikernes forsøg på at tiltage sig magt, der tilkommer domstolene. Den slags forekommer i samfund, hvor politikerne viser foragt for domstolene.

Danske domstole har et godt ry, men ikke hævet over kritik. Således har jeg været med til at dømme to personer, der havde siddet varetægtsfængslet i et halvt år inden sagen kom for retten. Det blev idømt flere års fængsel, og tiden i varetægt tæller med i straffen. Det forekommer mig imidlertid betænkeligt, at den dommer, der fungerede som retsformand under straffesagen, også var den dommer, der havde varetægtsfængslet og forlænget varetægtsfængslingen for de tiltalte. Situationen gentog sig i forbindelse med de to, der havde kastet maling på statsministeren. Det forekommer mig betænkeligt, at de blev holdt i varetægt i 70 dage, da det helt klart havde karakter af en “happening.” (En helt uacceptabel form for happening!) Men netop fordi de havde siddet i varetægt, var det utænkeligt, at de ville slippe med en mildere dom end den tid, de allerede havde været spærret inde. Spørgsmålet er, om ikke det bør diskvalificere en dommer fra selve domsforhandlingen, at vedkommende har afsagt kendelse(r) om forudgående varetægtsfængling(er).

Et retssamfund skal altid kæmpe for at forblive et retssamfund. Politikerne vil altid føle sig fristet til at overskride grænserne til den dømmende magt og borgernes frihedsrettigheder af hensyn til “almenvællet” og håbet om at blive genvalgt.

Om Borge Klit Johansen

Afgangseksamen fra Forsikringshøjskolen og Merkonom i økonomistyring. Engageret i KrF fra 1970: Kandidat til Amts- kommune og folketingsvalg siden 1980'erne, partisekretær siden 2000.

Hvad er straf ?

Af Jan D. Olesen

Hvad er straf?

Hvordan reagerer vi overfor den adfærd, der er så destruktivt for samfundet, at samfundet er nødt til at reagere overfor den for at beskytte sig selv?

I et stort omfang kan den destruktive adfærd afværges gennem oplysende kampagner, tilskudsordninger, adfærdsregulerende skatter m.m. Når disse “reaktions-former” vælges, ligger der heri ofte en accept af, at disse alene vil afrette det overvejende antal tilfælde af den uønskede adfærd. Visse former for adfærd betragtes dog som så destruktive, at selv ikke et enkelt tilfælde kan accepteres. I sådanne tilfælde er samfundets reaktion en direkte modreaktion. Enten i form af bøde, frihedsstraf, fratagelse af rettigheder eller advarsel herom. I daglig tale bruger vi begrebet “straf”.

Ordet “straf” give dog let anledning til forkerte associationer så som, at den der “straffes” implicit skal udsættes for noget ubehageligt på den ene eller den anden måde. Fastholder vi grupperingen af straf under kategorien af reaktioner fra samfundets side til fremme af samfundsgavnlig adfærd, er det klart, at denne reaktion ikke nødvendigvis også skal være ubehagelig, for at have den ønskelige virkning.

Kristendemokratisk straf?

Menneskeværd

Bag enhver politisk idé ligger et menneskesyn. Kristendemokratiet har som bekendt det menneskesyn, at menneskelivet er uendeligt værdifuldt og ukrænkeligt, lige fra undfangelsen til en naturlig død.

Det er fællesskabets, samfundets opgave at beskytte hvert eneste menneskes værdi og liv. Herunder sikre hvert eneste menneskes tryghed og frihed til at leve og udfolde sig i sin mangfoldighed.

Det er umiddelbart ikke svært at se, at samfundet har en forpligtelse til at sikre de lovlydige borgere mod de ikke-lovlydige. Offeret har krav på beskyttelse og hjælp. Når nogen begår kriminalitet må samfundet reagere over for kriminaliteten. Såvel af individual-præventive årsager, det vil sige for at hindre gerningsmanden i at gentage forbrydelsen og for at håndhæve og synliggøre loven og den moral, som den prædiker.

Men eftersom menneskeværd ikke er noget der kan gradbøjes – heller ikke ud fra graden af lovlydighed, har samfundet dog den samme forpligtelse over for gerningsmanden som over for ofret. Menneskeværdet forpligter os til at hjælpe den kriminelle til at blive en god samfundsborger. Det betyder, at når samfundet reagerer over for den kriminelle, kan der ikke ensidigt fokuseres på at uskadeliggøre denne. Straffen må have et alt overvejende moment af opdragende

karakter. En støtte og hjælp til gerningsmanden til at skabe sig et godt liv, i respekt for at denne også er et menneske af uvurderlig værdi.

Hvorfor straffe?

Saglige hensyn for anvendelse og udmåling af straf

Til tider kommer den opfattelse til udtryk, at straffen skal afsiges og udmåles under hensyn til offeret. Hvad der nærmere ligger heri er noget uklart. Spørgsmålet, hvem straffen skal udmåles under hensyn til er dog mindre relevant når det antages, at offer og gerningsmænd har den fælles interesse, at straffen bevirker, at gerningsmanden stopper sin kriminelle adfærd, og i stedet bliver en velfungerende del af samfundet, der tager ansvar for sig og sine - og for samfundet.

Når dette er målet – at skabe ansvarlige borgere – er det klart, at udmålingen af straffen må ske under hensyn til, hvilke midler der vil være i stand til at resocialisere gerningsmanden. Og lige så klart er det, at tanker om øje for øje, og tand for tand ligger helt uden for, hvad der kan anerkendes som grundlaget for anvendelse af straf. I et civiliseret samfund bør hævn straffes, ikke være en straf.

“Det beskyttede gode”

Et andet synspunkt, der ofte høres i relation til udmåling af straf, er det umiddelbart klare rationale, at man gennem udmålingen af straffen må udtrykke værdien af det gode vi ønsker at beskytte gennem strafferetlige regler. Således skulle kristendemokratiets anerkendelse af mennesket som uendeligt værdifuldt tilsige, at reaktionen overfor fx. sædelighedsforbrydelser skal være langt hårdere en reaktionen overfor økonomisk kriminalitet.

Tankegangen synes dog at halte med hensyn til det saglige i at stille krav om, at straffen afspejler det beskyttede godes værdi. Det må medgives, at der hermed kan sendes et politisk signal. Men hvis dette overhovedet kan anses for at være et sagligt relevant hensyn, må det i hvert fald placeres i periferien, og således altid vige hvor det vil hæmme de primære hensyn med at straffe; at forebygge og opdrage.

I retspraksis kan hensynet til værdien af det beskyttede gode ofte være svær at få øje på. Tværtimod synes anvendelse og udmålingen af straf som oftest primært begrundet i ønsket om gennem straf at afskrække og forebygge yderligere kriminalitet. Dette forklarer også, hvorfor økonomisk kriminalitet i dag tilsyneladende straffes hårdere end fx. sædelighedsforbrydelser. Dette er begrundet i, at mennesket fra naturens hånd har langt flere aversioner over for at begå et overgreb mod et andet menneske, end mod at begå et overgreb mod et medmenneskes ejendom. Som følge heraf ser man sig nødsaget til at straffe

sidstnævnte hårdere, for herigennem at opnå den samme “mængde” modvilje hos gerningsmanden – det vil sige den modvilje, der skal til, for at man afholder sig fra at begå en forbrydelse.

Forventer man, at straffene skal afspejle værdien af det beskyttede gode, må man nødvendigvis blive skuffet ved mødet med retspraksis, og evt. erklære ens “retsbevidsthed” krænket. Igen er der tale om et tvivlsomt lod på vægtskålen. Begrebet “retsbevidsthed” kan kun i så få tilfælde anvendes på en meningsgivende måde i en retspolitisk debat, at det må anbefales som udgangspunkt at undlade at anvende begrebet i sådanne sammenhænge.

Der må tages afstand fra, at myndighedernes mest indgribende form for magtudøvelse skal bygge på debatter, der bedst har kunnet karakteriseres som skiftende følelsesudbrud frem for en rationel behandling af et alvorligt emne.

Resocialisering

Det utopiske mål virkeligheden kræver

Som allerede nævnt må straffen have et overvejende moment af opdragende karakter. Det må tilstræbes, at der er tale om den bedst egnede reaktion til at bringe den kriminelle ud af kriminalitet, og sætte ham fri til skabe et godt liv for sig selv og sine medmennesker. Således må retten ved fastsættelsen af straffen lægge afgørende vægt på gerningsmandens personlige situation og forudsætninger. Der skal ikke være tale om humanistisk blødsødenhed, men en straf, der rækker længere end varigheden af pludselig følelser af retsbevidsthed. En straf, der ikke blot er en reaktion på et problem, men er en løsning på problemet.

Målet må være, at den, der er blevet overfaldet én gang, skal kunne vide sig sikker for aldrig at blive overfaldet af samme person en gang til. Ikke fordi gerningsmanden er blevet straffet med døden eller sidder indespærret på livstid, men fordi retssystemet er blevet indstillet til at være problemløser og ikke – som det ses i mange tilfælde i dag – en problemskaber.

Nogle vil kalde det en utopi, og det er det måske også. Men det enkelte menneskes ukrænkelige ret til liv efterlader os ikke noget valg. Det forbyder os at opgive håbet om at en negativ livsspiral kan vendes til en positiv livssituation fri for kriminalitet, narkotika og fornedrelse.

Ansigt til ansigt

Alternative sanktionsformer

Det er nok klart for enhver, hvis denne utopi er vores mål, så må der tages andre og langt mere individuelt tilpassede reaktioner i brug end simpel bøde- og frihedsstraf. Ikke mindst bør simpel frihedsstraf altid være den sidste udvej, i

stedet for som i dag at være hovedreglen. Et af de virkelig spændende alternativer er "mediation" i et såkaldt konfliktråd.

Der er tale om et møde mellem offer og gerningsmand, hvor offeret blandt andet får mulighed for over for gerningsmanden at give udtryk for den smerte forbrydelsen har påført offeret. Ud over offer og gerningsmand vil tilstede ved sådanne samtaler være bestemte fagfolk alt efter hvilken forbrydelse, der er tale om, samt repræsentanter fra forskellige relevante offentlige myndigheder.

Det væsentligste element i mediationen er som sagt, at offer og gerningsmand mødes, og fortæller om deres oplevelse af forbrydelsen. I et sådan forum vil offeret få lejlighed til at få rasset ud og få givet udtryk for sine frustrationer - længslen efter hævn o.s.v. Omvendt vil forbryderen få et førstehåndsindtryk af hvor krænkende dennes handlinger er blevet oplevet - et indtryk, som hos mange vil være et langt mere effektivt middel i kampen mod, at den kriminelle gentager sine handlinger.

Således opnår man to ting, som vores fængselssystem i dag ikke formår: 1) At rette fokus mod offeret og give det mere end bare økonomisk genoprejsning, men også en delvis psykologisk genoprejsning, samt 2) at gerningsmanden stilles ansigt til ansigt med konsekvenserne af sine handlinger, hvorved denne ofte vil skubbes i retningen af en vigtig erkendelse af sine fejl, herunder evt. behov for behandling eller lignende.

Om Jan D. Olesen

24 år. Stud.jur. ved Aarhus Universitet. Medlem af KFU's hovedbestyrelse.

“Loven skal være retfærdig”

Om naturret og nyere dansk retspraksis

Af Jan Nilsson

Ret eller retfærdig

“Med lov skal land bygges,” sådan lyder den berømte indledning til Jyske Lov fra 1241. Det var ikke nogen selvfølge i Danmark på den tid, men ikke nok med det: Fortsættelsen af Jyske Lov opstiller nogle krav til de love, som altså nu skal være grundlaget for retten. Det hedder nemlig videre: “Loven skal være ærlig, retfærdig og tålelig efter landets sædvane.”

Loven skal være retfærdig! Det er der ved første øjekast ikke noget bemærkelsesværdigt ved. Men det er ikke nogen selvfølge, at en lov er retfærdig, bare fordi det er en lov. Det kender vi fra lande, vi normalt ikke vil sammenligne med. Idealet - den retfærdige lov - rejser imidlertid en række spørgsmål: Hvad menes, der med “retfærdighed”, er det en objektiv størrelse givet én gang for alle? Og videre: Hvordan sikres det, at loven så også *er* retfærdig?, og hvilken instans skal i givet fald afgøre, om det er tilfældet?

Den gode hensigt i Jyske Lov afslører med andre ord, at der kan være en modsætning mellem ret og retfærdighed. Retten er givet ved lovgivningen og gældende retspraksis, skabt gennem den løbende fortolkning og forvaltningen af lovene. Retten kan være mere eller mindre i overensstemmelse med retfærdigheden, men er det ikke nødvendigvis.

Modsatningen mellem ret og retfærdighed og de spørgsmål, der følger heraf, har traditionelt været løst på to forskellige måde i europæisk retsforståelse og retspraksis. På den ene side står den kontinental-europæiske tradition, der har betonet retfærdigheden med udgangspunkt i tanken om naturretten. Denne forståelse har tillagt domstolene afgørende betydning i vurderingen af, hvorvidt retten nu også er retfærdig.

På den anden side står den engelske/nordeuropæiske tradition, der ikke på samme måde har beskæftiget sig med naturret og retfærdighed, og som ikke har haft samme tradition for at lade domstolene afgøre lovgivningens overensstemmelse med et retfærdighedsideal. Man har i denne tradition haft en tiltro til, at lovgiverne (gennem en ideel demokratisk proces) ville lovgive retfærdigt.

Der er dog tegn på, at den kontinental-europæiske tilgang - bl.a. hjulpet på vej af den generelle europæiske integration - er ved at vinde mere og mere indpas også i Danmark.

Tvind-sagen

Højesteret træder i karakter

Der er inden for de sidste ti års tid sket en mindre revolution i dansk

retsforståelse og retspraksis med en stigende indoptagelse af elementer fra den kontinental-europæiske tradition. Højesteret er kommet til at spille en væsentlig mere aktiv rolle i fastlæggelsen af ret og retfærdighed, end det har været tilfældet tidligere. Dette kulminerede i 1999, hvor Højesteret erklærede Tvind-loven for grundlovsstridig.

Tvind-loven fra 1997 havde frataget en række navngivne skoler deres statsstøtte. Højesteret fandt, at dette stred mod princippet om magtens deling i den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. Tvind-skolerne var reelt blevet dømt af Folketinget uden rettergang og uden den retsstilling, som en anklaget ellers besidder.

Højesteret erklærede for første gang i Danmarks historie en lov for ulovlig! Dermed fastslog Højesteret, at der findes nogle principper, som står over loven, om end den er vedtaget på bedste demokratiske vis af Folketinget. Loven var ganske vist demokratisk legitim, men den var ikke retfærdig.

Højesterets daværende præsident, Niels Pontoppidan, gjorde sig på en konference i anledning af parlamentarismens 100 år jubilæum i 2001 det tankeeksperiment, at Tvind-loven var blevet sendt til folkeafstemning, hvilket 1/3 af Folketingets medlemmer kunne have krævet. Hvad var der så sket? Så var loven sikkert blevet vedtaget med stort flertal af befolkningen, forestillede Niels Pontoppidan sig; loven var jo populær nok. Men hvad havde Højesteret så gjort? "Så havde vi underkendt den alligevel," sagde Pontoppidan. Der findes noget, der står over den enkelte lov vedtaget af Folketinget, og som også står over folkeafstemninger. Retfærdigheden kan ikke stemmes ned!

Grundloven siger ganske vist intet om, at domstolene kan bedømme en lovs gyldighed. Den taler alene om, at domstolene kan vurdere *forvaltningens* overensstemmelse med lovene; altså en vurdering af den udøvende magt (§ 63). Alligevel har Højesteret altså påtaget sig retten til også at vurdere Folketingets beslutninger. Før Tvind-sagen har der været et par fortilfælde, hvor domstolene har påtaget sig denne rolle (f.eks. da Højesteret i 1996 tillod en række borgere at anlægge sag vedr. gyldigheden af ratifikationen af Maastricht-traktaten), men aldrig før er sagerne endt med, at den pågældende lov er blevet underkendt.

Lov om retfærdighed

Denne nyere praksis, hvor domstolene foretager en mere aktiv fortolkning af nogle overordnede principper, er dog ikke kommet helt ud af den blå luft. Folketinget har selv hjulpet denne udvikling godt på vej.

[Menneskerettigheder som dansk lov]

I 1992 vedtog Folketinget, at gøre Den Europæiske Menneskerettigheds-

konvention (EMRK) med en række tillægsprotokoller til dansk lovgivning. Forinden havde Danmark tabt en række sager ved Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, da konventionens beskyttelse af rettigheder (f.eks. ytringsfriheden) er mere vidtgående end anden dansk lovgivning, inklusive grundlovens. Ved at gøre konventionen til dansk lov, skulle dette ophøre.

Siden 1992 har det altså været muligt at få prøvet en sag vedr. EMRKs bestemmelse umiddelbart ved en dansk domstol (selvfølgelig stadig med appelmulighed til selve Menneskerettighedsdomstolen). En yderligere konsekvens af loven fra 1992 har imidlertid været, at danske domstole også har taget Menneskerettighedsdomstolens praksis og fortolkninger til sig.

I et interview i tidsskriftet *Administrativ debat* fra 2001 siger Niels Pontoppidan det på følgende måde: “På menneskerettighedsområdet har det været nødvendigt for Højesteret at leve sig ind i Menneskerettighedsdomstolens fortolkningsstil, og det har været nødvendigt for Højesteret at fortolke menneskerettigheds-konventionen selvstændigt.” Det har været nødvendigt, fortsætter Pontoppidan, for at sikre at de danske domstoles afgørelser ville ligge i forlængelse af menneskerettighedsdomstolens, hvilket jo var lovens formål.

Lov om udvisning

Et andet eksempel, der viser Folketingets inddragelse af domstolene i en mere aktiv rolle, er loven om udvisning af kriminelle asylsøgere og indvandrere fra 1998. Folketinget har åbenbart haft på fornemmelsen, at loven kunne komme i konflikt med internationale menneskerettigheds-konventioner, og derfor står der i bemærkningerne til loven, at det forudsættes, “at domstolene i hver enkelt sag vurderer rækkevidden af Danmarks internationale forpligtigelser, og at udvisning i alle tilfælde undlades, hvis dette strider mod sådanne forpligtigelser.”

Sat på spidsen kan man sige, at Folketinget selv beder domstolene om at se bort fra loven, hvis og når den strider mod menneskerettighederne, hvilket Højesteret rent faktisk har gjort i flere tilfælde.

Afhængigt af temperament kan det enten tolkes som dovenskab fra Folketingets side, der godt ved, at de har lavet en halvdårlig lov, men de fralægger sig ansvaret og overlader til domstolene at sikre retfærdigheden. Eller man kan tolke det som en anerkendelse af, at domstolene har og skal have myndighed til at fastsætte retspraksis efter nogle overordnede principper, som de er formuleret i f.eks. menneskerettigheds-konventioner.

Borgernes rettigheder og magtens deling

Folketing vs.

Den tendens, der her er givet nogle eksempler på, er som sagt et nyere fænomen i

en dansk sammenhæng. Tidligere har Folketinget været suveræn i fastlæggelsen af retten. Viggo Hørups programerklæring fra 1901 i anledning af systemskiftet, "Ingen over, ingen ved siden af Folketinget", har længe været god latin. Tiltroen til Folketinget har været enorm, og som oftest sikkert også med rette. Viggo Hørups ord gælder bare ikke længere. Det beviste Højesteret endegyldigt i 1999 med Tvind-dommen.

Dette skal naturligvis ikke forstås sådan, at menneskerettighederne ikke havde nogen betydning, før domstolene påtog sig en mere aktiv rolle i fortolkningen af disse rettigheder. Sagen er blot den, at der findes to forskellige syn på, hvordan menneskerettighedserklæringer anvendes i praksis. Det ene synspunkt ser menneskerettighederne som en vejledning eller forpligtigelse for *lovgiverne*. Det er dette synspunkt, der traditionelt har været herskende i en engelsk-nordeuropæisk tradition. Lovgiverne/politikerne har pligt til at sørge for, at retten også er retfærdig.

Det andet synspunkt ser rettighederne som *borgernes* redskab til at sikre sig mod magtovergreb fra magthaverne side (det vil også sige lovgiverne). Skal rettighederne være et sådan redskab for borgerne, kræver det naturligvis, at ingen magtinstans bliver så suveræn, at dens afgørelser ikke kan anfægtes af en anden instans. Men det er lige præcis, hvad der ville ske, hvis ikke domstolene havde mulighed for at prøve gyldigheden/retfærdigheden af både forvaltningens praksis og Folketingets lovgivning.

Den stærke danske tradition for parlamentarisme ("Ingen over, ingen ved siden af Folketinget") er et udtryk for en måde at indrette sig på, der afslører, at rettigheder snarere er blevet betragtet som politikernes end som borgernes redskab. En gennemført parlamentarisme er i sidste ende ikke 100 procent forenelig med princippet om magtens deling, hvis formål er at sikre borgerne deres friheder og beskyttelse fra magtovergreb. Tidligere professor i historie ved Københavns Universitet, Niels Thomsen, sætter det på spidsen i en kronik i Berlingske Tidende den 24. juli 2001 (100 årsdagen for systemskiftet): "Når det sker [at Folketinget bliver lige så suverænt, som regeringen var før systemskiftet], vakler magtdelingen med svære tab for friheden, retsstaten og folkestyret."

Parlamentarismen har sine grænser. Magten har det bedst med at blive delt - også Folketingets magt, hvor meget de folkevalgte end føler sig forpligtiget på borgernes rettigheder. Der kan jo ske det, at politikerne i en ophedet situation glemmer visse aspekter af retfærdigheden. Det samme kan selvfølgelig ske for domstolene, hvilket var tilfældet under besættelsen, hvorfor domstolene heller ikke må blive suveræne. Magten har det bedst med at blive delt, så de enkelte magtinstanser kan holde hinanden fast på retfærdigheden og det fælles bedste.

Skal menneskerettigheder reelt være mere end blot en vejledning til lovgiverne kræver det en større grad af magtdeling, end der har været tradition for i Danmark siden systemskiftet i 1901, hvor Folketinget (lovgiverne) har haft en mere suveræn stilling end i mange andre europæiske lande. Denne situation er som sagt under forandring. Denne proces trækker i høj grad på en tænkning, der lægger vægt på begrebet "naturret", der har spillet en altafgørende rolle i store dele af europæisk retsfilosofi, og som på samme tid er et af kristendemokratiets hovedbegreber.

Naturret

Naturretstanken siger for det første, at retten/loven skal være i overensstemmelse med menneskets natur. For det andet hævdes det, at mennesket er i stand til via sin samvittighed og fornuft at erkende, hvad der er menneskets og samfundets natur, og dermed hvad der er det gode for mennesket og samfundet. Denne erkendelse gælder udtrykkeligt kun rent menneskelige forhold. Naturretten påstår ikke at vide noget om religiøse forhold eller lignende. Ligesom f.eks. Martin Luther, der også talte om en naturret ("Lex Naturalis"), siges det, at mennesket er udstyret med evnen til at kende det menneskeligt gode, og mennesket her derfor pligt til at indrette samfundet, så dette gode opnås, så vidt det er muligt.

Tanken om en naturret siger altså, at der findes noget objektivt godt, som mennesket og samfundet bør stræbe mod. Det er denne tanke, der gør, at det overhovedet er muligt at tale om universelle og almen-gyldige menneskerettigheder, der altid skal respekteres uanset hvad, hvis ikke menneskets værdighed skal krænkes.

Naturretten indeholder både et ganske bestemt syn på, hvad det vil sige at være menneske og en etisk forpligtigelse til at respektere menneskets natur og at give det friheden til at udfolde sig. Menneskesynet siger først af alt, at mennesket har værdi, at det værende har værdighed. Dette værdifulde skal der drages omsorg for; heri ligger den etiske forpligtigelse. Artikel 1 i FN's menneskerettighedserklæring fra 1948 formulerer denne tanke klart og tydeligt: "Alle er født frie og lige værdighed. De er udstyret med fornuft og samvittighed, og de bør handle mod hverandre i en broderskabets ånd." Mere præcist kan naturretten næsten ikke formuleres.

Siger man nej til naturretten; nej til at mennesket formår at erkende det menneskeligt gode, og at samfundet bør indrettes i overensstemmelse hermed, så siger man også nej til tanken om universelle menneskerettigheder. Det er to sider af samme sag.

Indvending

Naturretten forfægter altså en objektiv retfærdighed. I det lys kan det virke besynderligt, at den største indvending imod naturretten går på dens indbyggede vilkårlighed. Dette er bl.a. blevet fremført af danskeren Alf Ross i sit store værk *Om Ret og Retfærdighed* fra 1953. Alf Ross påpeger, at naturretten igennem historien er blevet brugt til at legitimere snart sagt et hvilket som helst synspunkt: "Byder naturen, at mennesker skal være lige som brødre, eller er dens lov, at den stærkere skal herske over den svage, og at derfor slaveri og klasseforskel hører til Guds mening med tilværelsen? Begge dele er blevet hævdet med samme styrke og samme »ret«" (s. 341).

Alf Ross' indvending bliver nødt til at blive taget alvorligt. Omvendt må man sige, at det ikke er noget tvingende argument imod naturretten, at den i tidens løb er blevet misbrugt. Dog må man medgive, at der er en fare for, at naturretten så at sige bliver for specifik i sine påstande om universelle rettigheder og pligter, nemlig så specifik at de kun passer i en ganske bestemt kultur og til en ganske bestemt tid. Men det er noget andet, end at medgive, at der *ikke* skulle findes nogen objektiv retfærdighed. Opgives tanken om retfærdighed, vil det uundgåeligt ende i større vilkårlighed, end den Alf Ross påpeger, og værst af alt: Så vil der ikke være noget bolværk til at sikre menneskets værdighed imod overgreb af den ene eller den anden slags.

Man kommer selvfølgelig ikke uden om, at indholdet af naturretten og menneskerettighederne defineres af mennesker med alle de begrænsninger, det nu fører med sig. Pointen er blot den, at dette arbejde *skal* gøres - i gode tider med hjerte og forstand - for at politikken og retten kan have nogle faste holdepunkter i dårlige tider, når bølgerne går højt, og hvor fristelsen til at vælge de nemme løsninger kan være stor - måske til stor skade for retssikkerheden og den menneskelige værdighed.

Afslutning

*Retfærdighed
- en pligt for alle*

Den europæisk retstradition, der pointerer naturretten, retfærdigheden og domstolenes aktive rolle i forsvaret herfor, er blevet mere synlig i en dansk sammenhæng. Det skulle der her være givet nogle eksempler på. Menneskerettigheder ses ikke længere *alene* som vejledning til politikerne, men tillige som borgernes redskab til beskytte sin værdighed og ukrænkelig.

Begge funktioner må imidlertid bibeholdes: Både den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt må være forpligtiget på tanken om retfærdighed. Det går ikke an for lovgiverne bare at tørre ansvaret af på domstolene: Politikerne må selvsagt stadig med ildhu søge at skabe det retfærdige samfund - ligesom dommerne må det, og alle borgere i det hele taget. Pligten til at tage vare på det andet menneske - "at handle i en broderskabets ånd", som FNs menneskerettighedserklæring udtrykker det - gælder alle og enhver.

Bibliografi

Pontoppidan, Niels (2001), Interview i Tidsskriftet *Administrativ debat*,
Ross, Alf (1953), *Om Ret og Retfærdighed*, Nyt Nordisk Forlag, Kbh.
Thomsen, Niels (2001), Kronikken i Berlingske Tidende 24. juli 2001

Den Europæiske Menneskerettigheds-konvention - EMRK (1950),
findes på www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/konventionen/
FNs menneskerettighedserklæring (1948),
findes på www.menneskeret.dk/menneskeretieuropa/fn/verdenerklaring/
Jyske Lov (1241), findes på www.saack.dk/jyske_lov-fortale.shtml

Om Jan Nilsson

Cand.theol., Tidl. projektleder ved forskningsprojektet „Kirke og religion i dansk nødhjælp og udviklingsbistand“. Tidl. landsformand for Kristeligt Folkepartis Ungdom.

Om retssikkerhed i strafferetsplejen

AF Jacob Heilskov Nielsen

“Filosofien har været, at man skulle opbygge et system, hvor enhver borger kan stole trygt på, at såfremt han udsættes for en mistanke, vil han have alle muligheder for at rense sig, herunder – som noget helt basalt – kendskab til myndighedernes materiale mod ham. En retsstat er karakteriseret ved, at de opstillede regler forekommer rimelige og retfærdige – også hvis de bliver brugt mod én selv og ens nærmeste.”

(Professor dr.jur. Eva Smith, “Der var engang en retsstat” (kommentar til regeringens “rockerlov”) i *Politiken*, 7/5-2003)

1. Begrebsanalyse

Retssikkerhed er blevet et modefænomen. Der går ikke en dag, uden medierne kan berette om love eller afgørelser af den ene eller anden art, der påstås at være “i strid med menneskerettighederne”, “uhørte i en retsstat” eller “i strid med fundamentale retssikkerhedsprincipper”. Det er selvfølgelig et demokratisk sundhedstegn, at opinionen forholder sig kritisk til magthaverne og er bevidst om grænserne for statens dispositioner. Men fokuseringen er tillige problematisk, idet retssikkerheden påberåbes af alt og alle og ofte som legitimerende for uforenelige standpunkter såsom på den ene side hensynet til offeret for en forbrydelse og på den anden side hensynet til gerningsmanden. Det betyder ikke alene, at den retspolitiske debat bliver forvirrende. Det betyder også, at der er nærliggende fare for, at der går inflation i begrebet. Og det i sig selv kan udgøre et retssikkerhedsmæssigt problem.

Det er derfor nødvendigt for den retspolitiske debat, herunder denne artikel, at begrebet underkastes en analyse.

Hvad er retssikkerhed?

Historisk er retssikkerhedsbegrebet uløseligt forbundet med *retsstatsbegrebet*, som opstår i Europa midten af det 19. århundrede som resultat af Oplysningstiden og den økonomiske liberalisme. Retsstaten defineres på det tidspunkt formelt som lovgivende under et *legalitetsprincip* med *uafhængige domstole*. En forudsætning for retsstaten synes at være, at der består en interessekonflikt mellem statsmagten og borgerne og mellem borgerne indbyrdes, og at hver enkelt part i denne konflikt bør have sikkerhed for sine rettigheder – retssikkerhed.

I denne definition er imidlertid indbygget en række modsætninger. For at gøre at gøre retssikkerhedsbegrebet operationelt, må man derfor opstille en række sondringer, og – hvor sondringerne viser sig indbyrdes modstridende – ekskludere elementer fra begrebet for at opnå et – om ikke entydigt så – konsistent begreb.

Der må for det første sondres mellem det, man kan kalde et *negativt* retssikkerhedsbegreb forstået som beskyttelse mod vilkårlighed, statens overgreb og tilsidesættelse af rettigheder m.v., og på den anden side et *positivt*: Muligheden for at kunne forudberegne sin retstilling. Der synes at kunne eksistere en vis konflikt mellem disse to begreber. Fx kan man tænke sig, at en borger A – for at kunne forudberegne sin retstilling – vil have en saglig interesse i få aktindsigt i en for de sociale myndigheder verserende sag vedrørende borger B, der på den anden side har interesse i, at hans personlige forhold ikke offentliggøres. Der er her tale om individuelle rettigheder, der begge er fundamentale for retsstaten anno 2003. Da imidlertid “retten til privatliv” traditionelt er blevet vægtet højt, bør man i situationer med en konflikt som den just skitserede anlægge et konventionelt retssikkerhedsbegreb og således – i terminologien – undlade at forbinde “offentlighedshensyn” med retssikkerhed.

Der må dernæst sondres mellem det, man kan kalde den *kollektive* retssikkerhed, dvs. en effektiv håndhævelse af de i lovene foreskrevne handlingsnormer – fx samfundets interesse i, at der ikke udøves kriminalitet og heroverfor den *individuelle* retssikkerhed i forståelsen beskyttelse af den enkelte efter loven – fx hensynet til den formodede udøver af kriminalitet (Den formodede udøver af kriminalitet har mange betegnelser. For at lette overskueligheden anvendes i denne artikel betegnelsen “tiltalte” som dækkende også mistænkte og sigtede.)

Der ligger her et eksplicit modsætningsforhold: Samfundets kriminalitetsbekæmpelse og -opklaring vil uundgåeligt kompromittere hensynet til den mistænkte. Sat på spidsen vil samfundet ved konsekvent at benytte fængsel på livstid undgå en væsentlig del af den såkaldte “gentagelseskriminalitet”, men det vil næppe være retfærdigt at straffe gadeuorden i en sådan grad.

I den relation hentydes der med “retssikkerhed” i det følgende til den individuelle sikkerhed, medens hensynet til kollektivet vil blive betegnet som “hensynet til kriminalitetsbekæmpelsen” eller “retsfølelsen”.

Endelig må der forsøges sondret mellem de rettigheder, der hjemler krav på opfyldelse af positive rettigheder – i dag oftest offentlige *ydelser*, tilskud, understøttelse m.v. og retten til *beskyttelse* mod statsmagtens overgreb og indgreb i privatlivet. En eventuel modstrid må løses efter princippet for det negative henholdsvis positive retssikkerhedsbegreb.

Selv med de ovenfor nævnte modifikationer spænder retssikkerhedsbegrebet i anvendelsen bredt fra deciderede statslige indgreb såsom skatteopkrævning,

ekspropriation og straf over mere demokratisk funderede garantier for forudsigelighed, herunder fx åbenhed i lovgivningsprocessen, høringsret m.v. og til sikringen af retten til offentlige ydelser. For overskuelighedens skyld, vil resten af artiklen tage udgangspunkt i de retssikkerhedsmæssige overvejelser, der gøres i forbindelse med *straffesager*.

2. Om retssikkerhed i strafferetsplejen

Strafferetsplejen er detailreguleret. På intet andet retsområde findes så mange regler og principper, der har til formål at sikre retssikkerheden i alle dens betydninger. Den følgende gennemgang af disse principper tilsigter ingenlunde at være udtømmende.

Forudsigelighed

2.1. Forudsigelighed – forbud mod retroaktivitet

Kravet om forudsigelighed medfører et princip om, at man ikke kan straffe, uden at det har hjemmel i lov (“nulla poena sine lege”). I Danmark findes princippet i straffelovens § 1, og korresponderer i øvrigt med princippet om, at ukendskab til loven på den anden side ikke fritager for strafansvar.

Mindst lige så velkendt er princippet om, at borgerne til enhver tid bør kunne vide, hvilke regler der regulerer den enkeltes adfærd. Dette princip er udtryk for, at borgerne som regel har en berettiget forventning om, at retsvirkningerne af en handling afhænger af regler, der var trådt i kraft på det tidspunkt, hvor handlingen blev foretaget. Derfor forbyder de fleste forfatninger vedtagelse af straffelove med tilbagevirkende kraft (“retroaktivitet”). I grundloven findes ikke et sådant forbud. Tværtimod anvendte Danmark dødsstraf med tilbagevirkende kraft som led i opgøret efter besættelsestiden. I mellemtiden har vi dog ratificeret (og ved lov inkorporeret) Den Europæiske Menneskerettigheds-konvention, der i artikel 7, stk. 1 forbyder strafferegler retroaktivitet.

Det er vigtigt at bemærke, at forbuddet udelukkende angår strafferegler. Uden for dette begreb falder en række regler, der i høj grad kan bebyrde borgerne – fx skattelove.

Retfærdig rettergang

2.2. Retfærdig rettergang

Menneskerettighedskonventionens artikel 6 hjemler rettigheden til en “fair trial” (retfærdig rettergang). Begrebet er faktisk en *samlebetegnelse* for retssikkerhed, så en gennemgang af bestemmelsen vil langt overskride rammerne for denne artikel. Dog skal fremhæves et område, hvor bestemmelsen har haft indflydelse på dansk retspolitik, nemlig dommeres (in)habilitet.

Længe inden en domstol eventuelt skal tage stilling til skyldsspørgsmålet i en straffesag, vil domstolen være involveret i sagen. Første gang vil som regel være i forbindelse med “grundlovsforhøret”, men i øvrigt kræver mange efterforskningskridt og tvangsindgreb dommerkendelse. Dette medfører især i mindre retskredse, at dommeren vil have et vist kendskab til sagen, inden han skal pådømme skyldsspørgsmålet.

“Hauschildt-sagen”

Hauschildt var tiltalt for bedrageri og varetægtsfængslet i 4 år, inden sagen blev afgjort. Varetægtsfængslingen var blevet forlænget 39 gange af den samme dommer efter en bestemmelse i retsplejeloven, der kræver *særlig bestyrket mistanke* om, at den pågældende lovovertrædelse er begået. Hauschildt klagede til Menneskerettighedsdomstolen, der fandt at Hauschildt rettergang ikke havde været “fair”, idet dommeren ved at have fundet mistanken bestyrket under varetægtsfængslingen måtte anses som inhabil i selve straffesagen. (EMD 11/1987/134/188)

Efter dommen ændredes retsplejeloven for at undgå lignende situationer.

Anklageprincippet

2.3. Det akkusatoriske princip

For at der kan afsiges dom i en straffesag, skal sagen være oplyst. Forud går således en grundig undersøgelse af sagens konkrete omstændigheder, om hvorvidt betingelserne på at pålægge strafansvar er til stede, indsamling af oplysninger og beviser til brug for sagens afgørelse osv.

Indtil retsplejereformen i 1919 foregik denne undersøgelse forud for straffesager efter det *inkvisitoriske* princip – dvs. at den dommer, der endeligt skulle afsige dom i sagen, tillige stod for undersøgelsen. Dette var ikke uden betænkeligheder. Uanset hvor høj en grad af tillid man nærer til den dømmende myndighed, må det erkendes, at den fordrede objektivitet og uvildighed vil kunne betvivles, når den der skal opklare sagen og tage stilling til dennes egnethed tillige skal afgøre skyldsspørgsmålet. Vedkommende kan således let tænkes i sin afgørelse (som dommer) at være bundet af sine dispositioner som undersøger.

(Det skal her kort bemærkes, at det inkvisitoriske princip i dag er gældende på mange områder i det danske samfund. Ikke mindst inden for den offentlige forvaltning foretages undersøgelsen oftest af samme myndighed – og tilmed endda samme person – som træffer afgørelse i sagen. Dette er, jf. bemærkningerne ovenfor, betænkeligt, også selv om disse administrative afgørelser som udgangspunkt kan indbringes for domstolene, jf. grundlovens §

63, idet afgørelserne oftest vil være baseret på forvaltningens skøn, som domstolene kun i begrænset omfang kan efterprøve.)

I 1919 indførtes i strafferetsplejen det *akkusatoriske* princip. Af dette princip – også kaldet anklageprincippet – følger, at sagens oplysning, undersøgelse og efterforskning foretages af politiet og præsenteres for retten af anklagemyndigheden. Samtidig udpeges en forsvarer, der skal varetage tiltaltes interesser. Dommeren har således ikke ansvar for sagens efterforskning, men skal som udgangspunkt alene forholde sig uvildigt til det materiale, der fremlægges for ham og på den baggrund afsige dom (jf. dog nedenfor om den “materielle sandheds princip”).

2.4. Den materielle sandheds princip

Sandheden

Strafferet vedrører populært sagt retten til at pine mennesker. Uanset om retssystemet anvender dødsstraf, vold, økonomiske sanktioner eller frihedsberøvelse, må disse indgreb betragtes som hørende til de mest krænkende, statsmagten kan foretage over for borgeren. Derfor har domstolene i straffesager et særligt ansvar for at *finde frem til den materielle sandhed* og således sikre, at skyldige dømmes, og uskyldige frifindes. Dette princip betyder, at domstolen ikke er bundet alene til parternes påstande og anbringender, men er forpligtet til at nå frem til sandheden i sagen og på den baggrund træffe sin afgørelse. At denne afgørelse kan være i direkte strid med parternes påstande eksemplificeres af følgende eksempel fra domspraksis:

Tiltalte var ved byretten fundet skyldig i brugstyveri af sin søsters bil. Søsteren havde for retten afgivet forklaring til støtte for domfældelsen. Under ankesagen udeblev søsteren som vidne, hvorfor anklagemyndigheden tilsluttede sig tiltaltes påstand om frifindelse. Tiltalte afgav selv forklaring og forklarede blandt andet, at søsteren aldrig havde givet ham lov til at låne bilen. På den baggrund fandt landsretten – uanset at både tiltalte og anklagemyndigheden påstod frifindelse – at tiltalte var skyldig i brugstyveri.

(Gengivet i Ugeskrift for Retsvæsen, årgang 1979, side 912ff.)

2.5. Anklagemyndighedens objektivitetsprincip

Objektivitet

Af princippet om den materielle sandhed følger, at anklagemyndigheden – modsat forsvarer – er underlagt et *objektivitetsprincip*, der betyder, at anklagemyndigheden har pligt til at tage enhver omstændighed, der peger i retning af tiltaltes skyld, i betragtning. Princippet antages også at gælde politiets efterforskning, der således på én og samme gang skal varetage hensynet til

kriminalitetsbekæmpelsen og retssikkerheden.

Da det er anklagemyndigheden (politiet), der på baggrund af efterforskningen træffer beslutning om, hvorvidt tiltale skal rejses og tilmed skal komme med et forslag til dennes afgørelse (påstand), kan man sige, at politimanden stilles i noget nær samme situation som dommeren i det inkvisitoriske system, jf. ovenfor. Det er dog almindeligt accepteret, at politiet ikke kan være fuldstændig objektive under efterforskningen, men at dette ikke har afgørende betydning, idet det i sidste ende er domstolene, der dømmer.

*Begunstigelse
af forsvaret*

2.6. Favor defensionis

At det akkusatoriske princip giver anklagemyndigheden en fordel, og at tiltalte oftest er den svage part i en straffesag er bredt anerkendt. For at bringe balance i regnskabet anvendes generelt princippet om *favor defensionis* – begunstigelse af forsvaret.

Det kan virke forunderligt, at forsvaret i visse situationer begunstiges, når formålet med straffesager som nævnt er at finde frem til sandheden. Det må hertil erindres, at straffesager meget kan resultere i sanktioner, der oftest kan være ødelæggende for den dømtes tilværelse. Opstår situationer, hvor den ene eller den anden part må indrømmes fordele, anvendes derfor ofte et forsigtighedsprincip, således at fordelene tilfalder forsvaret. Disse tanker udtrykkes populært som: “Hellere frifinde 10 skyldige end dømme én uskyldig”. Et eksempel på anvendelsen af princippet er, at der ved stemmelighed blandt dommerne (domsmændene) i afgørelser om skyldsspørgsmål og strafudmåling skal gælde det for tiltalte gunstigste resultat.

*Retssikkerhed
- et normativt
begreb*

3. Retssikkerhedens guldalder eller deroute?

Vi befinder os i en brydningstid. De sidste årtier har medført øget fokusering på individets rettigheder over for samfundets institutioner og på menneskerettighederne i det hele taget. Nogle taler endda om et nyt begreb “grundrettigheder” som betegnelse for individuelle rettigheder med retlig status højere end almindelig lov, og det hvad enten rettighederne er skrevne eller uskrevne. Disse er blevet beskrevet som: “rettigheder som vi efter vore kulturnormer eller vort menneskesyn anser for nødvendige forudsætninger for et værdigt menneskeliv i en demokratisk livsform.” (Lars Nordskov Nielsen i “På sporet af den nye Grundlov”, side. 42 ff.)

Sådanne tanker er idehistorisk af naturretlig karakter. Interessen for naturretten, efter hvilken den positive rets gyldighed afhænger af overensstemmelsen med en *højere uskrevne ret*, synes også at have været stigende.

Men retssikkerhed er først og fremmest et normativt begreb, der vanskeligt lader sig afgrænse til en meningsfuld operativ størrelse. Begrebet er ikke statisk, men stedse bundet til den aktuelle kulturelle og tidsmæssige kontekst. De juridiske og retspolitiske argumentationsmønstre afledes af det eksisterende værdigrundlag. Rimeligheds- og retfærdighedsbetragtninger indgår i argumentationen, og ændrede værdier i samfundet påvirker interesseafvejningen og konsekvensvurderingen.

Vurderingen af vigtigheden af en myndighedsudøvelse sammenholdt med virkningen for den enkelte, der udsættes for myndighedsudøvelsen, kan derfor ændres i takt med ændringer i samfundets værdier.

At retssikkerhedsprincipper betegnes som fundamentale eller bredt anerkendte betyder ingenlunde, at de er urørlige. De seneste års retspolitiske udvikling både nationalt og internationalt tyder på, at regeringerne har en særdeles realistisk eller positivistisk tilgang til begrebet “gældende ret”. Det afgørende – hvad enten det handler folkeret eller retspleje – er den skrevne lov, der er givet af parlamentet og derfor kan ændres eller ophæves efter sammen procedure. Principperne, argumentationen, traditionen, analogien og filosofien bag den skrevne lov sætter formelt set ikke grænser for et folketingsflertal og mister derfor betydning.

Kendsgerningen er i hvert fald, at vi inden for de sidste 18 måneder har set love om ophævelse af princippet om dobbelt strafbarhed (omskæringsdebatten), om frakendelse af indfødsret med tilbagevirkende kraft, og om kraftige begrænsninger i forsvarsadvokaters kontradiktionsret i forbindelse med den såkaldte “rockerlov”.

Om Jacob Heilskov Nielsen

Jacob Heilskov Nielsen, født 1978 (25 år), stud.jur. på Københavns Universitet, formand for Vestre Storkreds i KrF, HB-medlem i KrF, medlem af Amnesty Internationals juristgruppe.

Frihedskampens bagscene

- om Vaclav Havel

AF Bruno Langdahl

Litteratur

“Jeg er tilhænger af en “antipolitisk politik”. Altså politik ikke som magtteknologi og manipulation med magten eller som en kybernetisk styring af mennesker eller en formålstjenlighedens, praksisernes og intrigerens kunst, men politik som en af måderne at søge og opnå mening i livet på; at redde det og at tjene det på; politik som praktiseret moral; som en sandhedens tjeneste; som en naturlig menneskelig og af menneskemål styret omsorg for næsten. Det er nok en yderst upraktisk måde i vore dages verden, og den er uhyre svær at anvende i det daglige liv. Men alligevel kender jeg ikke noget bedre alternativ.”

(Havel, 1992: p. 129)

“Vi har nøglen til fremtiden!” Med løftede nøgleknipper som symbol og ikke andet end ordets magt får hundrede tusinder af mennesker i Prags gader en usikker kommunist-blok til at smelte. I centrum af begivenhederne står en mand, en dramatiker og repræsentant for det tjekkoslovakiske absurde teater. Få dage senere er han Tjekkioslovakiets præsident.

Det er 13 år siden den tjekkoslovakiske befolkning fandt sig selv igen i fløjlsrevolutionen. I de 13 år har Václav Havel været Tjekkioslovakiets, senere Tjekkiets, præsident. Derfor endte en epoke, da Havel ved præsidentvalget den 15. januar i år valgte ikke at genopstille. Denne artikel søger at give et tilbageblik over Havels liv, tænkning og en frihedskamp, der er aktuel hverdag for den enkelte og samfundet.

Havels liv

Havel voksede op i Prag i en velstående familie. Allerede som helt ung kastede han sig over litteraturen og skabte litterære kredse, bla. med den fremtidige filminstruktør Milos Forman. Særligt Franz Kafkas litteratur stod centralt. Da Havel som søn af en velhaver blev nægtet adgang til universitetet, fik litterære og filosofiske klubber hovedprioriteten i unge år med forskelligt arbejde og en periode i hæren.

Det pragske undergrundsteater, Gelænderteatret, og det absurde teater blev omdrejningspunktet for Havels skuespil. Det absurde teater, har rødder i eksistentialismen. Humoren og ironien er central i afsløringen af fremmedgørelsen og livets absurditet. Men hvor satirens blot afklæder virkeligheden, er det absurde teaters mål en fundering på meningen - en menneskets komme til sig selv. Hvor satirens kan skabe narcissistisk ligegyldighed har det absurde teater det modsatte som mål. Havel kombinerer paradokset om ironisk distance og eksistentielt nærvær således:

“Der er ingen præcise forskrifter. Der er måske slet ingen forskrifter. Det eneste jeg kan anbefale på dette stadie, er humoristisk sans, en evne til at se ting i deres latterlige og absurde dimensioner, at le af andre og af sig selv; en ironisk sans overfor alt i verden, der kræver parodi. Med andre ord kan jeg kun anbefale perspektiv og distance. Årvågenhed overfor alle de farligste former for intethed, både hos andre og os selv. Et godt sind. En ydmyg overbevisning om tings mening. Taknemmelighed for livets gave og modet til at drage for det. Åndelig vagtsomhed.” (fra tale efter prisoverrækkelse på Det Central Europæiske Universitet i 1999)

Det kommunistiske bureaukrati var selvsagt et dominerende tema i drama og litteratur, ikke kun hos Havel, men bredt i kulturelle og intellektuelle kredse i Kafkas hjemby. Og Havel støttede varmt og åbent Pragerforåret i 1968 og Dubceks demokratireformer, der brutalt blev slået tilbage af Sovjetunionen. Alligevel blev de første ofre for regimet efter den sovjetiske invasion de ganske upolitiske kunstnerne fra undergrunds-rockbandet, Plastic People, der arresteredes efter den sovjetiske invasion.

Charter 77

Reaktionen fra en gruppe intellektuelle omkring Havel blev Charter 77, et manifest om menneskerettigheder, der brændende anklager det sovjetiske systems mangel på ytringsfrihed, brevcensur, husundersøgelser, angiveri og den centrale styring af det kulturelle liv. Få hundrede mennesker underskrev manifestet, før regeringen begyndte de første processer mod underskriverne. Havel fik som talsmand for gruppen 4½ år i fængsel. Alligevel påtog 3 personer fra gruppen sig hvert år ansvaret som Charter 77' talsmand.

Gorbatjovs forsøg på gradvise reformer skabte sprækker i hele Sovjet-blokken og muligheder for satellit-staternes dissidenter. I Tjekkosllovakiet fyldtes Prags gader af Fløjlsrevolutionens systemomstyrtende menneskemængder. Atter var Havel midtpunkt. Nu ønskede en frihedstørstende menneskemængde Havel i spidsen for landet og de forestående demokratiserings-reformer. Havel havde altid opfattet sig selv som kunstner og ville blot skrive teaterstykker. Det absurde teaters grundtone syntes at ræsonnere i dramatikeren. Med dets fordring om mening og ansvar.

“De magtesløses
magt”

Den post-totalitære ideologi

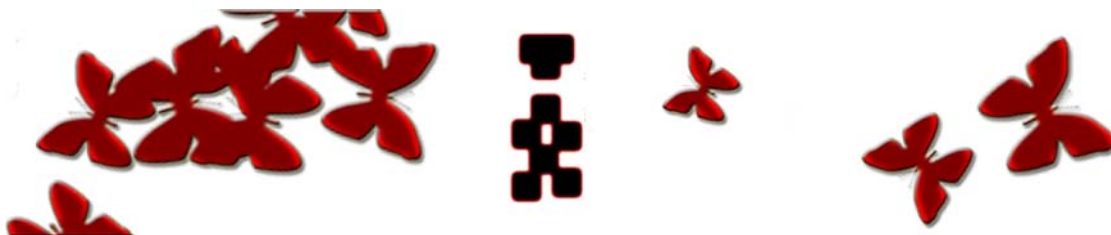
Hvordan kunne en gruppe dissidenter gøre sig gældende overfor et totalitært imperium? Hvorfor anså regimet en gruppe kunstnere, der først og fremmest blot ville have lov til at udfolde deres kunst, som en farlig fjende (Plastic People som det bedste eksempel)? Havels svar grunder sig på, at regimet er hinsides det totalitære, det er post-totalitært. I essayet, *De magtesløses magt* (Havel, 1992a),

illustreres begrebet:

En grønthandler sætter i sit vindue et skilt med teksten “Proletarer i alle lande, foren jer!” Ikke fordi han vil sige noget med det eller udtrykke en anskuelse. Han sætter det simpelthen i vinduet, fordi at sådan har man altid gjort, fordi alle andre gør det - fordi at sådan skal man gøre. Skiltet er et symbol. Hvad han virkelig siger er, at jeg, grønthandleren, er her og jeg ved, hvad jeg skal gøre, hvad der forventes af mig og jeg kan ikke bebrejdes noget - jeg har derfor ret til et fredeligt liv. I virkeligheden kunne han ligeså godt have skrevet “jeg er bange og derfor er jeg ubetinget lydige”, men det ville hans menneskelige værdighed trods alt have nægtet ham.

Heri ligger den post-totalitære ideologis sande magt. Den skjuler dette lave budskab bag et højere, og tilbyder en illusion om at være en personlighed med identitet, værdighed og moral - den er en attrap, der gør det muligt for grønthandleren at bedrage sin samvittighed (Havel, 1992a: p. 29-30). Ideologi som (kolonisering af) kommunikation skaber således en bro mellem mennesket og magten. Ydermere: Når mennesket selv træder ud på broen bliver den en del af dens konstruktion. Ved denne orden bliver det enkelte menneske et disciplineret og disciplinerende instrument - det totalitæres kit. Uden kittet vil alt falde sammen (Havel, 1992a: p. 34). Forskellen på det totalitære og post-totalitære er netop denne linje, der fører gennem hvert menneske og gør det til sit offer og støtte og medskaber af “livet i løgn”.

Dermed bliver sand og virkningsfuld dessidens “livet i sandhed”. Grønthandleren kan nægte at gøre ting for ikke at blive angivet, han finder meningsløse, undlade at deltage i valg, han ikke anser for valg og lade være med at skjule sine holdninger for overordnede. På den baggrund, finder Havel, er et meningsfuld liv og meningsfuld kunst i sig selv systemets farligste fjende. Derfor, kunne man tilføje, måtte friheds-oprørets leder netop være en kunstner, hvis moralske budskab er både eksistentielt og politisk.

Det moderne samfunds krise

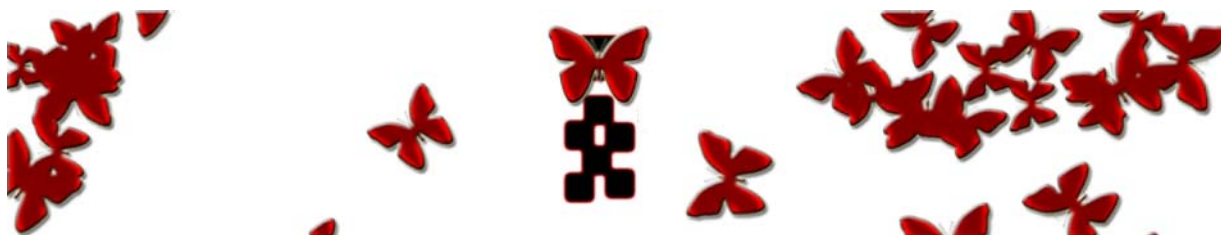
Tabet af moral

“Livet i sandhed” udfordredes ikke blot i sovjetblokkens aggressive fremmedgørelse af mennesket. I interviewet, Fjernforhør (Havel, 1991), der er foretaget mens Havel var fængslet, beskrives krisen som fælles for den østlige og vestlige verden - den stikker dybere, end en politisk eller økonomisk organisering. Fremmedgørelsen blev enddog først beskrevet i forbindelse med kapitalismen, og Havel minder om, hvordan de enorme, integrerede og internationaliserede privatkapitalistiske firmaer er kommet til at ligne socialistiske stater -

centraliserede, specialiserede, monopoliserede, automatiserede og computeriserede, med meningsløst og upersonlig arbejde og livsmanipulation som følge:

“IBM fungerer givet bedre end Skoda-værkerne, men det forandrer intet ved, at begge foretagender forlængst har mistet den menneskelige dimension og har gjort mennesket til en lille skrue i deres store maskine, fuldstændig afskåret fra, hvad det egentligt er denne maskine laver, hvorfor og for hvem, og hvad den egentligt derved forårsager her på Jorden. Jeg vil endda mene, at IBM i en vis henseende er værre end Skoda-værkerne: mens Skoda-værkerne blot en gang i mellem sveder en atom-reaktor af ældre type ud efter de mere tilbagestående COMECON-medlemmers behov, så oversvømmer IBM verden med stadig mere fuldendte computere, uden at en eneste af firmaets medarbejdere aner eller endsige kan påvirke, hvad det gør ved den menneskelige sjæl og det menneskelige samfund, om det slavebinder eller befrier menneskeheden, om det redder det fra apokalypsen, eller om det tværtimod bringer den nærmere.” (Havel, 1991: p. 22-23)

Igen finder Havel kilden hinsides det rent politiske - problemets udspring er *“den nutidige civilisations åndelige tilstand, karakteriseret ved tabet af metafysiske sikkerheder og af oplevelsen af det transcendent, ved tabet af enhver overpersonlig moralsk autoritet og i det hele taget enhver højere horisont. (...) Det er mærkeligt, men i sidste instans ganske logisk: så snart mennesket havde gjort sig selv til verdens højeste mening og altings målestok, begyndte verden at miste de menneskelige dimensioner og glide mennesket af hænde.”* (Havel, 1991: p. 21)

Årsagerne er komplicerede og både åndelige og kulturelle. Videnskaben, teknikkens og den menneskelige erkendelses succes ligger netop til grund for det moderne menneskes antropocentrisme og dets forfængelige tro på, at det kan underlægge sig alt. Også problemets løsning er både politisk og eksistentielt: “jeg tror, at hvis noget skal forandre sig til det bedre, så må noget forandre sig først og fremmest i den menneskelige bevidsthed, i selve det nutidige menneskes humanitet; mennesket må på en eller anden måde komme til sig selv; det må befri sig for den skrækelige involvering i alle det totalitæres åbenbare og skjulte mekanismer, fra konsum over repression og reklame til tv-manipulation; det må gøre oprør mod rollen som magtesløs del af en gigantisk maskine, der styrer gud ved hvor hen; det må atter i sig selv finde en dybere ansvarlighed over for noget højere end det selv.” (Havel, 1991: p. 21-22)

Værdierne i fremmedgørelsens skygge

Værdier

Havel finder dette umiddelbart menneskelige hos barnet. Han genkalder, hvordan han som barn så en tyk brun røg fra en fabriksskorsten brede sig over den blå himmel, og den intense oplevelse af, at der var noget dybt upassende ved at svine

himmelen till! Uden skyggen af kendskab til økologi som videnskab, følte han en helt spontan sårethed, og at denne forsyndelse mod naturen måtte hævne sig. (Havel, 1992: p. 110) Der eksisterer en menneskelighed og dybereliggende værdier, der kan påvises, inden fremmedgørelsen tager over:

“Denne verdens grundris er værdier, som ligesom hele tiden har været her, før vi har talt om dem, undersøgt dem og gjort dem til genstand for vor spørgen. Den får derved sin indre sammenhæng fra en slags “før-spekulativ” given forudsætning om, at den fungerer og overhovedet er mulig, fordi der eksisterer noget bag dens horisont, fordi der er noget bag den eller over den, noget som ganske vist unddrager sig vor fatteevne og manipulation, men som netop derfor giver denne verden en fast baggrund, orden og mål, og som er den skjulte kilde til alle regler, vaner, påbud, forbud og normer, som har bindende gyldighed i den.” (Havel, 1992a: p. 111)

Havels eksempel og litteratur bringer os således en dobbelt udfordring. På det politiske plan er en principiel nyorientering. En nyorientering hvor mennesket gøres til alle strukturers mål (også de økonomiske) og hvor de personlige forhold mellem mennesket og dets kollega, underordnede og overordnede, mellem mennesket, dets arbejde og arbejdets resultat genoprettes og bevares (Havel, 1991: p. 25 og Havel, 1992b: p. 114). Men den grundlæggende fordring er moralsk og eksistentiel. For dybest set er det kun gennem en moralsk og åndelig nyorientering hos samfundet og den enkelte, en “menneskets kommen til sig selv”, at livet kan blive udholdeligt. Gennem en søgen tilbage til de oprindelige værdier kan livet sættes frit og få virkeligt menneskelige dimensioner.

Bibliografi

- Havel, Václav (1991) “Fjernforhør (3. udgave)”, København: Gyldendal
Havel, Václav (1992a) “De magtesløses magt (3. udgave)”, København: Gyldendal
Havel, Václav (1992b) “Sommerrefleksioner”, København: Spektrum

Om Bruno Langdahl

Stud.scient.pol., Formand for Kristeligt Folkepartis Ungdom., tidl. landssekretær for KFU.

Hvis du vil vide mere

Her er en række ressourcer for de der måtte være interesseret i at vide mere om den kristendemokratiske ideologi, de kristendemokratiske partier m.v. En opdateret liste findes på www.minpolitik.dk.

Tænketaanke/tidsskrifter

Civitas – kristendemokratisk idéinstitut	www.civitas.net
Cura - kristendemokratisk idé og debat	www.cura.kfu.dk
Kristdemokratisk debat	www.kristdemokrat.se
Konrad Adenauer-stiftung	www.kas.de
Thomistic Philosophy	www.aquinasonline.com
Jacques Maritain Center (University of Notre Dame)	www.nd.edu/Departments/Maritain
Politica y Espiritu	www.revistapoliticayespiritu.cl

Paraply-organisationer

European People's Party (EPP)	www.eppe.org
Youth of the European People's Party (YEPP)	www.yepp.org
European People's Party in the European Parliament (EPP-ED)	www.epp-ed.org
Organización Demócrata Cristiana de America (ODCA)	www.odca.cl
Christian Democrats and People's Party International (CDI-IDC):	www.idc-cdi.org

Partier (EPP og IDC-CDI medlemmer)

Albanien:	Christian Democratic Party of Albania	-
	Partia Demokrate (PD e RE)	-
Argentina:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	www.dc.org.ar
Aruba:	Arubaanse Volkspartaj / Democracia Cristiana	-
Belgien:	Christen-Democratisch & Vlaams (CD&V)	www.cdenv.be
	Centre démocrate humaniste (cdh)	www.cdh.be
	Christlich Soziale Partei (CSP)	www.csp-dg.be
Bolivia:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	-
Brasilien:	Partido Social Cristão (PSC)	www.psc.org.br
	Partido Social Democrata Christão (PSDC)	www.psd.org.br
Chile:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	www.pdc.cl
Costa Rica:	Partido Unidad Social Cristiana (PUSC)	-
Cuba (*eksil):	Partido Demócrata Cristiano de Cuba (PDC)	www.pdc-cuba.org
	Movimiento Cristiano "Liberacion" (MCL)	www.mclpaya.org
Cypern:	Democratic Rally (DISY)	www.disy.org.cy
Den Dom. Rep.	Partido Reformista Social Cristiano (PRSC)	www.partidoreformista.com
DR Congo:	Democrat and Social Christian Party	-
Ecuador:	Union Demócrata Cristiana (DP-UDC)	www.dpudc.org
El Salvador:	Partido Demócrato Cristiano (PDC)	www.pdc.org.sv
	Partido Acción Popular (PAP)	-
Filipinerne:	Lakas-NUCD-UMDP	www.lakas-nucd.com
Finland:	Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	www.kristillisdemokraatit.fi
Frankrig:	Nouvelle UDF	www.udf.org
Georgien:	Saqartvelos Qristianul-Demokratiuli Kavshiri (SQDK)	www.cdu.ge
Grækenland:	Nea Demokratia (ND)	www.neadimokratia.gr

Guatemala:	Democracia Cristiana Guatemalteca (DCG)	-
Holland:	Christen Democratisch Appèl (CDA)	www.cda.nl
Honduras:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	www.pdch.hn
Hviderusland:	Belarussioan Christian Democrat Party (BCDP)	-
Indonesien:	Partai Demokrasi Kasih Bangsa (PDKB)	-
Irland:	Fine Gael (FG)	www.finegael.com
Italien:	Centro Cristiano Democratici (CCD)	www.ccd.it
	Cristiani Democratici Uniti (CDU)	www.axnet.it/cdu
	Partito Popolare Italiano (PPI)	www.popolari.it
Kosovo:	A.Christian Dem. Party of Kosovo (PSHDK)	-
Letland:	Kristīgi Demokrātiska Savienība (KDS)	www.kds.lv
Libanon:	Union Chrétienne Démocrate Libanaise	-
Litauen:	Lietuvos krikšionys demokratai (LKD)	www.lkdp.lt
Luxembourg:	Chrëstlech Sozial Vollekspartei (CSV)	www.csv.lu
Malta:	Partit Nazzjonalista	www.pn.org.mt
Moldavien:	Partidul Popular Crestin Democrat	www.ppcd.dnt.md
Nicaragua:	Partido Unidad Social Cristiana (PUSC)	-
Norge:	Kristelig Folkeparti (KRF)	www.krf.no
Panama:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	-
Paraguay:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	www.pdc.org.py
Peru:	Partido Popular Cristiano (PPC)	-
	Union Democrata Cristiano (UDC)	-
Portugal:	Partido Social Democrata (PSD)	www.psd.pt
Rumænien:	Partidul Nat. Taranesc Crestin Democrat (PNTCD)	www.pntcd.ro
	Románial Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ)	www.rmdsz.ro
Rusland:	Christian Democrat Union (CDU-CR)	-
San Marino:	Partito Democratico Cristiano Sammarinese (PDCS)	www.pdcs.sm
Schweiz:	Christlichdemokratische Volkspartei (CVP)	www.cvp.ch
	Evangelische Volkspartei (EVP)	www.evp-pev.ch
	Parti chrétien-social (PSC)	www.csp-pcs.ch
Slovakiet:	Krestenskodemokraticke Hnutie (KDH)	www.kdh.sk
	SMK-MKP	www.mkp.sk
Slovenien:	Nova Slovenija-Krscanska Ljudska Stranka (NSi)	www.nsi.si
Spanien:	Unió Democrática de Catalunya (UDC)	www.uniodemocratica.org
Sydafrika:	African Christian Democratic Party (ACDP)	www.acdp.org.za
Sverige:	Kristdemokraterna (KD)	www.kristdemokrat.se
Tjekkiet:	Krestanka a demokraticka unie (KDU-CSL)	www.kdu.cz
Tyskland:	Christlich Demokratische Union (CDU)	www.cdu.de
	Christlich Soziale Union (CSU)	www.csu.de
Ukraine:	Christian People's Union (CPU)	-
Ungarn:	Magyar Demokrata Fórum (MDF)	www.mdf.hu
	Fidesz - MPP	www.fidesz.hu
Uruguay:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	www.chasque.apc.org/pdc
Venezuela:	Partido Social Cristiano „COPEI“	-
